

NAMUS CİNAYETLERİNİN TÜRK VE İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM**

ÖZET

İnsanlık, bireylerden, aileye; aileden kabile ve aşirete; kableden de devlete evrilmiştir. Hukuk bunun her aşamasında var olmuş ve fonksiyonlarını icra etmiştir. Ancak, devlete geçme aşamasında, kabilelerinkendi hukuk anlayışlarını terk etmek istememesi ciddi sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Özellikle ceza hukuku alanında zaman zaman sıkıntılar yaşanmıştır. Ülkemizde, özellikle töre/namus cinayetlerinde, aşiretin verdiği kararlar sonucu kadınların öldürüldüğüne şahitlik edilmektedir. Kan davaları kabile ve aşiret anlayışının diğer bir tezahürüdür. Biz bu çalışmamızda, yargı ve medyaya yansıyan aşiret kararları sonucu namus cinayetlerini Türk ve İslam ceza hukuku perspektifinden ele alacağız. Özel hukuk alanında aşiret ve cemaat hukuk anlayışının olumlu katkıları ise konumuz sınırlarını aştığından inceleme dışı bırakılacaktır. Umarız bu çalışma aşiretlerin anlaşılmasına katkı sağlar.

Anahtar kelimeler: Aşiret, Hukuk, Suç, Ceza, Töre, Namus

* Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
Makale Geliş Tarihi: 13.06.2017
Makale Kabul Tarihi: 18.12.2017

ABSTRACT

Humanity has evolved from individual to family; from family to tribe; from tribe to state and law has existed and performed its functions at every stage of this evolution. However, during the transition from tribe to state, the desire of the tribes not to relinquish tribal law brought forward serious difficulties. In particular, there have been some troubles in criminal law. In Turkey, we occasionally observe that women are killed under the pretext of honor killing as a result of tribal decisions. Vengeance is another manifestation of tribal understanding. This study will examine honor killings as a result of tribal decisions appeared in the judiciary and media in the perspectives of Turkish and Islamic criminal law. The positive contributions of tribal and communal resolutions in private law will be excluded as it is outside the scope of this study. We hope this contributes to our understanding of tribes.

Keywords: Tribe, Law, Crime, Punishment, Custom, Honor

1-GİRİŞ

Ahlak, hukuk, din, örf-adet gibi sosyal düzen kuralları insanlıkla yaşattırlar. Medeni ve vahşi yönü bulunan insan, ikircikli bir yapı arz etmektedir. Medeni ve uyumlu tarafını göz ardı edenlerin, bu uyuma yeneden kazandırılabilmesi için sosyal düzen kurallarına ihtiyaç bulunmaktadır. Aristo tarafından ‘sosyal bir varlık’¹ olarak tanımlanan insanın hemcinsleri ile uyum içinde yaşayabilmesi için sosyal kurallara ihtiyaç vardır. Bu kurallar, din, toplum veya üstün güç (lider, devlet) tarafından konulmaktadır. Kuralların temeli vahye dayanıyorsa, dini kurallar, kaynağını toplumdan alıyorsa ahlaki kurallar, yaptırımını liderden veya devletten alıyorsa hukuk adını almaktadır. Bu kurallar bazen birbirlerini etkilerler ve kesişirler, bazen de ayrılırlar. Hukuk’un kaynakları arasında ahlak ve dini ilkeler yer alıyorsa bunların kesiştiğinden söz edilir. Örneğin, adam öldürmek, dinen günah, ahlaken ayıp, hukuken ise suçtur. Hukuk kaynağını beşer iradesinden alıyorsa, seküler hukuk, vahiy kaynağından alıyorsa dinsel hukuk olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde hukuk anlayışı genelde beşer iradesine dayanmakta ve seküler olarak nitelendirilmektedir. Dinsel temele dayanan bazı hukuk kurallarının uygulandığı ülkeler de günümüzde mevcuttur.²

Hukukun gelişimi, bireysel yaptırımlardan toplumsal ve devlet yaptırımına doğru evrilerek gelişim göstermiştir. Ceza hukuku alanında tarih içerisinde bunu gözlemlemek mümkündür. Dini kaynaklara göre, Kabil’in Habil’i öldürmesi ile başlayan kan dökme, öç alma veya kan davası şeklinde devam etmiştir.³ İnsanların bir güç etrafında birleşmesi ile ceza verme yetkisi bu güç etrafında temerküz etmiştir. Bu güç, efendi, kabile/aşiret lideri gibi sözü dinlenen kişiler olmuştur. Aynı amaca hizmet eden dil, kültür vb. birlikteliğin bir araya gelerek oluşturduğu güç devletleşme sürecini beraberinde getirmiştir. Bu süreç hukuksal gelişimi beraberinde getirerek, yaptırım uygulama yetkisini kendi tekeline almış,

¹ Zeynep Kantarcı (2014). “En iyi yönetime giden yol: Aristoteles’in siyaset felsefesi” *Mavi Atlas Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2. s. 23.

² Detaylı bilgi için bkz. Necip Bilge (1994). *Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavram ve Kurumları*, Ankara: Turhan Kitabevi.

³ Kur’an, *Mâide*, 5/27-31.

ferdi veya lider tarafından cezalandırma yöntemi zamanla etkisini yitirmiştir.⁴ Ancak ülkemizde olduğu gibi bazı toplumlarda ferdi veya lider temelli cezalandırma⁵ anlayışı hala fonksiyonunu icra etmektedir.⁶ Bu bağlamda, namus cinayetlerine kurban gidenlerin aile meclisi veya aşiret⁷ kararları sonucu öldürüldüklerine şahit olmaktayız.⁸ Bu kararların arka planında yer aldığı iddia edilen dinsel motiflerin gerçek ve doğru bilgiye ait olup olmadığının irdelenmesi gerekir. Bu çalışmamızda, medyaya ve mahkemelere yansıyan bazı örnekleriMer'i ve İslam ceza hukuku açısından değerlendireceğiz.

⁴ Detaylı bilgi için bkz. SulhiDönmezer vd. (2016).*Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Umumi Kısım*, İstanbul: Der Yayınları, c. 1; Cahit Can (2002).*Hukuk Sosyolojisinin Antropolojik Temelleri ve Genel Gelişim Çizgisi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık; Hüseyin Esen (2006).*İslam'da suç ve ceza: İslam hukukunda cezai sorumluluk*, İstanbul: Yeni akademi yayınları;Ergün Şahin (2014).“Ceza yargılamasının tarihçesi”.*Türkiye adalet akademisi dergisi*, S. 18, ss. 249-385.

⁵ Kanaat önderleri ve toplumun ileri gelenlerinden oluşan komisyonlar tarafından alınan kararların olumlu yönleri de vardır. Adli ve cezai uyumsuzlukların çözümünde bu tür kararlar önemli ölçüde başarı sağlayabilirler. Ceza muhakemeleri kanunu 253-254;KayaKoroğlu (2014).“Kanun ve kültür: Töre kavramının hukuki ve sosyolojik bir analizi”.*Türkiye adalet akademisi dergisi*, S. 16.ss. 421-422.

⁶ Urfa Valiliği'nin 1927'de yayınladığı Urfa Salnamesinde (yıllık) yer alan aşiret hukuku ile ilgili bir örnek şöyledir: ‘Aşirete mensup bir kız, bir gence meylederek onunla kaçarsa, veli ve vasilerine karşı kız ve erkek ölüme mahkum olurlar. Aralarında nikah yapılırsa bile, kızın akrabasına başlık namıyla bir şey verilmez ve bir sulh yapılmazsa, kızı kaçıran hakkında katillere tatbik edilen usul tatbik edilir... Kocalı bir kadın bir erkekle kaçarsa ise her ikisi takipten uzak bölgelerde hayatlarını geçirmeye mecburdurlar. Kadını kaçıran, bu kadının akrabası hem de kadının kocası tarafından takip olunur. Bu cinayette erkek ve kadına yönelik öldürme hakkı daima bakidir.’ Salih Zeki İskender (2009). “Öğreti ve yargısal kararlar ışığında töre saikiyle öldürme suçunun (namus cinayetlerinin) değerlendirilmesi”.*Yargıtay dergisi*, S. 127, s. 24 dipnot 42. (Farc Mehmet (2004).*Töre Kısacasında Kadın*, İstanbul: Gunizi Yayıncılık, s. 20'den naklen). Aşağıda anlatılacağı üzere bunun İslam hukuku ile bir alakası yoktur.

⁷ Aşiret, ‘dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk, oymak’olarak tanımlanmaktadır.http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58f1c1ec8e3859.35196753, erişim tarihi: 15.4.2017.

⁸ Dünyanın farklı yerlerinde de namus cinayetlerine rastlanmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde Çinli bir göçmen kendisini aldatan eşini öldürür. Çin kültüründe bu davranışın normal olduğunun bir antropolog tarafından mahkemede ifade edilmesi üzerine mahkeme, kişinin şartlı tahliyesine karar verir. Koroğlu, ‘Töre kavramı,’ s. 417-418.

Öncelikle, töre, örf-adet ve namus kavramlarının kısa tanıma göz atalım. Töre kelimesinin Moğolca'da devlet ve kanun anlamında olan "tör" kelimesinden türetildiği ifade edilmektedir.⁹ Arapça, 'arefekoğünden türeyen örf, iyi olanı ifade ederken Arapça 'ade kökünden türeyen adet ise tekrar eden ve kalıplaşan davranış biçimlerini ifade eder.¹⁰ Başka bir ifade ile örf ve adet "kuşaktan kuşağa aktarılan, toplumun, topluluğun üyeleri arasında güçlü bir bağ yaratan alışkanlıklar, kültürel kalıntılar, bilgi, töre, adet ve davranışlar" olarak tanımlanabilir.¹¹ İslam hukuk metodolojisinde ise akıl sahipleri tarafından hoş görülen ve tekrarlanan davranışlar olarak tanımlanmaktadır.¹² Namus sözlükte 'toplum içinde onur ve ahlak kurallarına sıkı sıkıya bağlılık, doğruluk, dürüstlük, erdemlilik, ahlaklılık, cinsel erdem, iffetlilik' olarak tanımlanmaktadır.¹³ Köroğlu'na göre, 'din ve kültürel anlayışa göre namus, kadın için cinsel davranışa ilişkin gelenekgörenek ve inançtan kaynaklanan cinsel saflık ve korunmayı ifade eden; erkekiçinse başkalarının namusuna el uzatmamak ve kendi ailesinden olan kadınların namuslarını özenle korumak'¹⁴ anlamına gelmektedir.

⁹ Sağlam'a göre töre kelimesi Tevrat'taki yasa ve 'Tora' kelimelerinin zamanla töreye dönüşmüş halidir. Sağlam, Bahaeddin, 'İslam, devlet ve töre cinayetleri ve din namına işlenen diğer cinayetler,' <https://dusuncekahvesi.wordpress.com/2009/09/08/islam-devlet-ve-tore-cinayetleri-ve-din-namina-islenen-diger-cinayetler/>, erişim tarihi: 31.3.2017.

¹⁰ Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr (t.y.). *Lisânü'l-arab*, Suudi Arabistan: Vizâretü's-Şûûni'l-İslâmiyye, c. 4, s. 314; c. 11. s. 144; Köroğlu 'Töre kavramı,' s. 407-408.

¹¹ Ali Püsküllüoğlu (1999). *Türkçe Sözlük*, İstanbul: Doğan Kitap, s. 632, 1136; İskender, 'Töre saikiyle öldürme,' s. 8-9.

¹² Abdullah Kahraman (2010). *Fıkıh Usulü: Giriş, Deliller, Hükümler, Hüküm Çıkarma Yöntemleri*, İstanbul, Rağbet Yayınları, s. 184.

¹³ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58e49805178d16.57038191, erişim tarihi: 5.4.2017.

¹⁴ Köroğlu, 'Töre kavramı,' s. 409.

2-NAMUS CİNAYETLERİNİN DİNİ BOYUTU

Konumuza şu soru ile başlayalım: “*Başka yerlerde de görülmekle beraber daha çok Doğu'da insanlar, zina¹⁵ yapan veya yaptığından şüphe edilen kızı/kadını aile kararı ile veya aile fertlerinden birinin kendi başına verdiği karar ile öldürüyorlar. Ölen mezara, öldüren hapishaneye gidiyor, sözüml ona namus kurtuluyor; yani çevre, ‘aşk olsun adama, namusunu kurtardı, kadını öldürdü!’ diyorlar. Öldürmezse de aleyhinde konuşuyor, onur kırıcı dedikodular yapıyorlar. Peki bu fiilin din ve ahlakta yeri ve değeri nedir?’*”¹⁶ Diyanet'e sorulan şu soruda ‘*namus için karımı öldürmem caiz midir, değil midir,*’ konunun ciddiyetini ortaya koymaktadır.¹⁷

Yukarıda yer alan soruda her ne kadar dini boyuta dikkat çekilmiş ise de töre ve namus cinayetlerinin birçok etkeni olup¹⁸ yalnızca dini inançlarla bağlantılı olarak görülmesi hatalıdır.¹⁹ Geri kalmış toplum-

¹⁵ Devlet öncesi zamanlarda zina eyleminin ve diğer töreye aykırı davranışların aile başkanlarınca cezalandırıldığı kayıtlarda yer almaktadır. İskender, ‘Töre saikiyle öldürme,’ s. 11.

¹⁶ <http://www.hayrettinkaraman.net/makale/0055.htm>, erişim tarihi: 4.4.2017.

¹⁷ <http://www.memurlar.net/haber/31954/namus-icin-karimi-oldurecegim-caiz-midir-degil-midir.html>, erişim tarihi: 29.03.2017.

¹⁸ *Bu tür cinayetlerin arka planına baktığımızda, toplum tarafından suç sayılan bir eylemin, hukukça suç sayılmaması ya da cezanın yeterli görülmemesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu cinayetlerin diğer bir nedeni ailenin ve erkeğin, kadının yaşamını belirleme hakkının olduğunu kendinde görmesidir. Katil, maktulün kocası, eski kocası, babası, kardeşi ve diğer erkek akrabaları olabilmektedir. Bu cinayetler genelde, bıçak, balta, kurşun, boğma, nehre atma, taş ve sopa ile döverek öldürme gibi şekillerde karşımıza çıkmaktadır. İntihara sürüklenme de bunlar arasında sayılabilir. Mazhar Bağlı (2008). Töre ve/veya Namus Adına Cinayet İşleyen Suçlu ve Zanlıların Sahip Oldukları Toplumsal Değer Yapıları, Aile İlişkileri ve Kişisel Özellikleri İle Bunların Sosyo-Ekonomik Analizine İlişkin Bir Analiz, Diyarbakır, s. 43; Sevgili, Töre cinayetleri, s. 56.*

¹⁹ Töre cinayetleri için bkz. Ferda Güllüoğlu (2003). “Türk hukuk sistemi açısından namus ve töre Cinayetleri”. *Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, Diyarbakır; Feyza Şule Düşgün (2006). “İslam hukuku açısından töre cinayetleri”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 7.ss.149-175.

*larda bu tür cinayetlere rastlanmakta olduğundan, bunun belirli inanç sistemine bağlanması gerçeğin göz ardı edilmesine neden olacaktır.*²⁰

Yukarıda yer alan sorulardan da anlaşılacağı üzere, fertler hem yargılamayı hem de cezalandırmayı kendileri yapmak istemektedirler ve bunun için de dini alet etmektedirler. Halbuki İslam hukukunda hem yargılama hem de cezalandırma yetkisi devlete aittir. Meşru müdafaa hariç fertlerin, aile meclislerinin veya aşiret liderlerinin yargılama veya cezalandırma yetkisi yoktur.²¹ Suçların önlenmesi ve suç işleyenlerin cezalandırılması devlete ait en temel güçlerden birisidir.²² Hz. Peygamber, Medine'ye geldiğinde ilk yaptığı icraatlardan biri devlet temelini oluşturan şehrin ileri gelenleri ile bir anlaşma yapmasıdır. Bu anlaşmanın maddelerinden birisi cezalandırma yetkisini Hz. Peygamber'e devredilmesidir.²³ Öç alma, kan davası gibi sonu gelmeyen cinayetlerin engellenmesi için bu tür bir tedbirin alınması zaruridir. Tüm dinlerin ve hukukların korumakla yükümlü olduğu iki temel prensip can ve namus emniyetidir. Can ve namus emniyetinin olmadığı toplumlarda, tecavüz ve cinayetlerin önüne geçme imkanı olmaz. Bu durum, mafya, anarşi gibi istenmeyen durumlara götürür. Hukuk istikrarı ve emniyetinin olmadığı toplumlarda kaos ve anarşi hüküm sürer. Bunun bilincinde olan İslam hukukçuları ferdi veya kabile cezalandırmalarını yasaklamışlar; yargılama ve cezalandırma yetkisinin devlete ait olduğunu açıkça ve kesin bir dille ifade etmişlerdir.²⁴

²⁰ Bazılarına göre töre, cinayetleri gelenekle modernite arasındaki sıkışmışlığın bir yansımasıdır. Macit M. Sevgili (2007). *İslam Hukuku Açısından Töre Cinayetleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 52.

²¹ Ahmet Efe (2011). "İslam hukukunda ceza infaz yetkisi açısından töre cinayetleri". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 13/24.ss. 105-119.

²² Kur'an, *Mâide*, 5/32; *Nahl*, 16/57-60; *İsrâ*, 17/33; *Zuhruf*, 43/16-18; *Tekvir*, 81/8-9.

²³ Hayreddin Karaman (1991). *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul: Nesil Yayınları, s. 69-72.

²⁴ Devlet başkanının görevleri arasında toplumun düzenini koruma, suçluları yargılama ve cezaları infaz etme yükümlülüğü vardır. Örneğin, kısas davalarının mutlaka devlet başkanının veya görevlendirdiği yargıcin huzurunda görülmesi gerekir. Ancak yargılama sonrasında infazın herhangi bir kişi tarafında yerine getirilmesinde bu kişiye ceza gerekip gerekmeyeceği tartışmalıdır. Bazılarına göre bu kişiye kısas gerekir, bazıları göre ise tazir gerekir. Mâverdi, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed

Ülkemizde evliliklerde ailelerin ciddi rolü bulunmaktadır. Ailenin istemediği bir namzetle erkek veya kızın evlenmesi bazı bölgelerde söz konusu değildir. Bu bölgelerde yakın akraba evlilikleri tavsiye edilmektedir. Ailenin kabul etmediği bir kişi ile evlenme ise neredeyse mümkün değildir. Örneğin amcaoğlunun talipli olduğu bir kızın başkası ile evlenmesi imkansız gibidir.²⁵

Aşiret mensubu kızların evliliğinde görünmeyen bir kast sisteminin olduğu düşünülmektedir. İslam hukukunun esas aldığı denklik kuralına da riayet edilmediği dile getirilmektedir.²⁶ Kız veya erkek, bu talepleri reddettiklerinde aile veya aşiret dışına itilmekte, yalnızlaştırılmakta, kendi kaderlerine terk edilmekte, hatta ekonomik ve psikolojik taciz uygulanmaktadır. Bu tür evlilikler sonucu psikiyatrist veya psikolog tedavisi alanların olduğu bilinmektedir.²⁷

Aile isteklerini kabul etmeyen, hatta kaçarak evlilik yolunu seçen kızların ölüm korkusu ile yaşadıkları bir gerçektir. Özellikle, aileyi hiç sayarak sevdiğine kaçan bir kızın ailenin yakın üyeleri (abi, kardeş vs.) tarafından ortadan kaldırıldıkları bilinmektedir. Kararlar ya aile büyüğü tarafından alınmakta veya aile meclisinde alınmakta, infaz ise erkek kardeş, abi amcaoğlu, dayıoğlu, vb. tarafından yerine getirilmektedir. Bazen,

(t.y.).*Ahkâmu's-Sultâniyye*, Beyrut:Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, ss. 18, 83-121; Gazali, Ebu Hamid Muhammed (1972). *İktisad fi 'itikad*, tahkik Muhammed Mustafa Ebu'l-Ala, Mısır:Mektebetü'l-cüdi, s. 200; İbnKudâme, Muvaffakuddin (1984).*Muğni*, Beyrut:Dâru'l-fikr,c. 9, s. 348, 394-395; c. 10, s. 348; Şirbini, Muhammed el-Hâtibi (1958).*El-Muğni'l-Muhtâc ilâ Mâ'rifet-i Me'âni'l-elfâz el-Minhâc*, Mısır:Matba'a Mustafa Halebi, c. 4, s. 151-152.

²⁵ Şanlıurfa'nın kırsal kesimlerinde akraba evlilik oranının %63'lere çıktığı ifade edilmektedir. Şevket Ökten (2009). "Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu bölgesinin toplumsal cinsiyet düzeni".*Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research*, S. 2/8, s. 305.

²⁶ Ebu Hanife'ye göre, altı noktada denklik aranır. Bunlar, soy, dine giriş, hürriyet, servet, dindarlık ve meslektir. Denkliğin şart olmadığını söyleyen İslam hukukçuları da vardır. Recep Çiğdem (2012).*Mukayeseli medeni hukuk: İslam-Türk Mer'i, Kişi, Aile ve Miras Hukuku*, İstanbul: Rağbet Yayınları, s. 53-54.

²⁷ Bu durumun yaygınlığının anket çalışmaları ile desteklenmesi gerekmektedir. Ancak anket çalışmalarının gerçeği yansıtmayacağı konusu ayrı bir tartışmadır. Zira, bu tür konular tabu kabul edilerek konuşulmaması istenmemektedir.

ergen tarafından işlenen cinayet, ergen olamayan üzerine atılmakta veya onun üstlenmesi sağlanarak gerçek cinayeti işleyen korunmaktadır.

Namus cinayetlerine kurban gidenlerle alakalı zaman zaman dinsel motiflerin yer aldığı duyulmaktadır.²⁸ Hanefî dışındaki Şafi, Maliki, Hanbeli mezhebine göre, kızı evlendirme yetkisi babaya veya en yakın erkek akrabaya aittir. Bu yetki olmadan yapılan evlilik batıldır.²⁹ Bu evliliğe devam eden zina etmektedir. Bu durum, aileye sürülmüş bir lekedir ve bu lekenin giderilmesi gerekir. Bunun temizlenmesi için aile meclisi toplanmakta ve zina eden kızın öldürülmesine, böylece lekenin temizlenmesine karar vermektedir. İnfazı ise en yakın kardeşe yaptırılarak bunun da bu tür bir davranış sergilemesinin önüne geçilmekte, bu kardeşin yaşadığı travma ise göz ardı edilmektedir. Bir taşla iki kuş vurulmuş olmaktadır. Ailede yer alan diğer kızlara da gözdağı verilmektedir. Ablasının öldürüldüğünü gören bir kızın bu tür bir davranış için de bulunması neredeyse imkânsızlaşmaktadır.

Şafi hukukuna göre, veli tarafından evlendirmeyen kızın nikahı batıldır. Ancak bu mezhebe göre, nikahın batıl olduğuna karar verecek makam mahkemedir. Aynı şekilde, ceza yargılaması yapacak makam da yargı merciidir. İnfaz da devlete aittir. Devlet dışında, yargılama ve infaz mümkün değildir. Ayrıca, kızın nikahı diğer şartlar mevcutsa (taraf, irade beyanı, evlenme engeli olmaması, şahit gibi) Hanefi mezhebine göre geçerlidir ve kız zina yapmamaktadır. Farklı görüşlerin mevcut olduğu bir yerde tek görüşe bağlanıp, onu da kısmen alıp uygulamak dini istismar etmektir. Bu tür kararları alanların dini bilgileri de yeterli değildir. Can'ın olmadığı yerde din de fonksiyonunu icra edemeyecektir.³⁰

²⁸ Aytaç'ın şu ifadesini paylaşmak mümkün değildir. 'Türkiye'de işlenen namus cinayetleri, bu konuyla da yakından ilgilidir. Erkek, kadının 'namusuna' sürülen 'lekeyle' yaşayamayacağına inanır. Bu da dinin getirdiği bir değerdir. Özellikle kapalı toplumlarda din adamları ne derlerse ona inanılıyor. Alternatif bir bilgi verilmiyor.' Şule Aytaç, "Töre cinayetleri üzerine bir röportaj" <http://www.nlp.gen.tr/yayinlar/torecinayetleri.htm>, erişim tarihi: 30.3.2017

²⁹ Çiğdem, *Mukayeseli medeni hukuk*, s. 53.

³⁰ Yaman, zarûrât-ı hamse diye bilinen beş temel esasta sıralamanın önemli olduğunu vurgular. Ona göre sıralama şöyle olmalıdır: Canı korumak, dini korumak, akli korumak, nesli korumak ve mali korumak. Canı koruma diğerlerinden öncelikli olmalıdır. Zira can olmayan yerde din olmaz. Klasik sıralamada dine öncelik verilmiştir.

Zina etmek günahtır, ancak bunun yargılanması ve cezalandırılması devlete aittir. Zina eden kişinin tövbesinin kabul edilmesi gerektiği bazı hukukçularca dile getirilmektedir.³¹ Varsayalım ki bu kişiler zina ediyorlar, tövbe kapısı her zaman açıktır. Bu mümkün iken cezalandırma yöntemini seçmek din ve akılla bağdaşmamaktadır. Ayrıca *yargısız infaz yapanların kasten adam öldürme suçu nedeniyle İslam hukukuna göre kısas ile cezalandırılmaları gerekmektedir.*³²

*Hz. Peygamber zamanında, eşini zina ederken yakalayan bir kişiden dört şahit getirmesi talep edilmiştir.*³³ *Ya şahit getirmesi ya da eşine zina iftirası nedeniyle cezalandırılacağı bildirilmiştir. Olay şöyle cereyan etmiştir:* Hilâl b. Ümeyye Hz. Peygambere gelerek Şerik b. Sehmâ isimli birisi ile karısının zina ettiğini iddia etmiştir. Hz. Peygamber de ya delil getirmesini (dört şahit) ya da iftira cezasına çarptırılacağını bildirmiştir. Hilâl, ‘Ey Allah’ın elçisi, bir kimse karısının üzerinde bir erkek görürse şahit arar mı?’ diye mukabele de bulunmuşsa da Hz. Peygamber, ‘Ya delil veya sırtına had/ceza’ diye cevap vermiştir. Bunun üzerine liân ayeti nâzil olmuştur. Kocası ve karısı karşılıklı lanetleşmişlerdir. Hz. Peygamber, biriniz yalan söylüyor demesine rağmen kadın lanete devam etmiştir. Hz. Peygamber, kadın gözleri sürmeli, kalçaları geniş, baldırları büyük bir çocuk dünyaya getirirse, bu çocuk Şerik b. Sehmâ’nındır,’ demiştir. Hakikaten kadın böyle bir çocuk doğurmuş; Hz. Peygamber de şöyle demiştir: ‘Allah’ın kitabı ile karar verilmiş olmasaydı, benim bu kadınla işim vardı.’³⁴ Yani kadının zina ettiği ikincil delille aslında ispat edilmiştir.

Ahmet Yaman (2009).“İslam hukuk ilmi açısından makâsîd içtihadının ya da gâi/teleolojik yorum yönteminin ilkeleri üzerine”.*Makâsîd ve İctihad*, Edt. Ahmet Yaman, İstanbul: Rağbet Yayınları, ss. 208-209.

³¹ İbnü’l-kayyim (2010). “Maslahat, niyet, şart, ortam ve zamanın değişmesine göre fetvanın değişmesi”. Çev. Pehlül Düzenli,*Makasîd ve İctihad*, Edt. Ahmet Yaman, İstanbul: Rağbet Yayınları, s. 413.

³² İbnKudâme, *Muğni*, c. 9, s. 348, 394-395; c. 10, s. 348; Şirbini, *Muğni’l-Muhtâc*, c. 4, s. 151-152.

³³ Bu rivayetlerin değerlendirilmesi için bkz. Enbiya Yıldırım. “Mulâane ayetlerinin nüzûl sebebi”.<http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/308.pdf>, erişim tarihi: 7.4.2017.

³⁴ EbûDâvûd, *Talâk*, 27. (Hadis no: 2254).

Fakatliân uygulaması yapıldığından artık yeniden yargılama yapılamamıştır.

Başka bir örnek şöyledir. Bir Cuma gecesini, Mescide bir adam girer ve şöyle der: ‘Bir adam karısıyla bir adamı bulsa ve bunu söylese, onu sopalarsınız, öldürse öldürürsünüz, sussa kininden susar, bunu Allah’ın elçisine soracağım.’ Ertesi gün Allah’ın elçisinin yanına gelir ve şöyle der: ‘Bir adam karısıyla bir adamı bulsa ve bunu söylese, onu sopalarsınız, öldürse öldürürsünüz, sussa kininden susar, Allah’ım bana yol göster.’ Dua etmeye başlar ve liân ayetleri nazil olur. Sonra eşini getirerek lanetleşirler. Hz. Peygamber, bu kadının kıvrıkcık saçlı siyahi bir çocuk dünyaya getireceğini zannediyorum der. Ve çocuk kıvrıkcık saçlı siyahi olarak dünyaya gelir.³⁵ Yani kadının zina ettiği tespit edilir, ancak ceza verilmez.

Bu rivayetlerden açıkça anlaşıldığı üzere, zina üstünde koca karısını dahi yakalasa onlara herhangi bir ceza veremez. Zira ceza verme yetkisi devlete aittir. Yakalanmasına rağmen kadın zinayı kabul etmezse, kadın eşinde boşanır, başka da bir ceza almaz. Rivayetlerde de geçtiği üzere, koca bu esnada cezalandırmaya kalksa, kendisi de cezalandırılır. Bu durum hadiste şöyle ifade edilmiştir: ‘Bir adam karısıyla bir adamı bulsa ve... öldürse, öldürürsünüz.’³⁶

Bazı alimlerin zina üstünde yakaladığı esnada, kocanın önce sözlü olarak onları uyarmasını, vazgeçmezlerse öldürmesinin caiz olduğu şeklindeki görüşlerini ihtiyatla karşılamak gerekir. Benzer hükümlerin Hanefî

³⁵ EbûDâvûd, *Talâk*, 27. (Hadis no: 2253).

³⁶ İbn Hacer al-Askalâni, cumhura göre bu durumda öldürene kısas gerekeceğini belirtmiştir. Hz. Ömer’den kısas veya diyet gerekeceği yönünde nakil olduğunu da belirtir. Cezeri de aynı görüşe katılmaktadır. Haskefî, ceza kararı verilmeden öldürürse kısas veya diyet gerekeceğini ancak karar verildikten sonra öldürmüştü kanın heder olacağını öldürenin ceza almayacağını belirtir. İbn Hacer al-Askalâni (t.y.) *Fethu’l-bâri*, tahkik Muhibbuddin el-hatip, Kahire: Dâru Reyyan, c. 12, s. 181; Abdurrahman El-Cezeri (1986) *Kitâbulfikih ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, İstanbul: Çağrı yayınları, c. 5, s. 65; Haskefî (1984) *Reddü’l-muhtâr*, İbnAbdidin’in, *Hâşiye ‘ala reddü’l-muhtâr* ile birlikte, İstanbul: Kahraman yayınları, c. 4, s. 11. Karaman’da verdiği bir cevapta bunu şöyle vurgulamıştır: Hem âyetler hem de hadisler ve uygulama açıkça ortaya koyuyor ki, hiçbir kimsenin, kendi başına karar vererek namus/töre uğruna insan öldürmesi caiz değildir, öldürürse cinayettir, günah ve suç işlemiş olur ve cezasını çeker. <http://www.hayrettinkaraman.net/makale/0055.htm>, erişim tarihi: 7.4.2017.

hukukunda ve Osmanlı Ceza kanunnamelerinde, günümüzde ise İran ceza kanununda³⁷ yer alması yukarıdaki rivayetlerle çelişmektedir.³⁸ Zira bu kapının açılması yargısız infaza kapı aralayacaktır. Eşinden kurtulmak isteyen bir koca, kadına zina iftirası atarak onu öldürebilecek ve bu meşum eylemini kamufle edebilecektir. Bu nedenle, yargısız infaza kapı aralayan bu hükümlerin, yukarıdaki rivayetler ışığında ele alınarak hukuksal düzenlemelerin dışında bırakılması gerekir. Bu tür bir yetki verilmemelidir.

3-BAZI ÖRNEKLERİN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu başlıkta mahkemelere ve medyaya yansıyan bazı namus cinayetlerinin İslam hukuku açısından değerlendirilmesi yapılacaktır. Aşağıda görüleceği üzere, bu cinayetlerin, İslam hukuku ile ilişkilendirmesi mümkün değildir.

Örnek 1: *Urfa'nın Viranşehir ilçesinde, bir bayan gayri meşru ilişki sonrası hamile kalır. Tehditler nedeniyle, Diyarbakır'da koruma altına alınır. Amcaoğulları, kadınla irtibata geçerek olayın tatlıya bağlanacağını söyleyerek eve dönmesini isterler. Bunun üzerine, kadın amcaoğullarıyla birlikte sığınma evinden ayrılır. Ancak bayan eve dönmez, köyün iki kilometre ilerisinde yirmi metre derinliğindeki bir kuyudan cesedi çıkarılır. Vücudunda darp izleri ve boynunda bir ip bulunmuştur. Kadı-*

³⁷ İran ceza kanunu, madde 630. <http://www.refworld.org/pdfid/59ef3ee04.pdf>, erişim tarihi: 18.12.2017.

³⁸ 777. Mesele: Zeyd, zevcesi Hind ile Amr'ihîn-i zinada katl eyledikten sonra, Hind ile Amr'ın vereseşi Zeyd'ikısas, yahut Zeyd'den diyet almağa kadir olur mu? Elcevap: Olmaz, kat'a teftiş olunmaz memnû'dur. 778. Mesele: Zeyd mülkünde, bir gece Amr ile Zeyd'in kız kardeşi Hind zina eyleseler, ZeydAmr'ıkatl edip, Zeyd'in anası Hind'ıkatl eylese, ehl-i 'urf bunlara dahle kadir olur mu? Elcevap: Asla olmaz. 779. Mesele: Zeyd, kız kardeşi Hindi nâ-mahrem olan Amr ile bir evde görüp, Hind'ıkatl edip, Amr'ı mecruh edip bir günden sonra Amr fevt olup, Zeyd 'Hind ile Amr'ı ben katl ettim' deyu ikrar edip ahar yere gittikte, Zeyd'inammileriZeyd'e kefil değiller iken, Amr'ın kardeşi Bekr kavil getirip, mezbûrlardan hilâf-i şer' zulmencebr ile iki yüz altın alsa, sonra Zeydgeldikte giden akçalarını verdikleri kimseden bit-tamam şerle almağa kadir olur mu? Elcevap: Olurlar. Ertuğrul M. Düzdağ (1983).*ŞeyhulislamEbussuud efendifetvâları ışığında 16. Asır Türk hayatı*, İstanbul, Enderun Kitapevi, s. 158.

nın sekiz buçuk aylık hamile olduğu anlaşılmıştır. İki kardeş suçlarını itiraf etmişlerdir.³⁹

Bu olayda kadının öldürülme kararının aile meclisi tarafından alınmış olması kuvvetle muhtemeldir. Yerel anlayışa göre, kadın zina ederek ailenin namusunu kirletmiştir, bunun temizlenmesi gerekir, bu ise kadının öldürülmesi demektir. Bu bölgede, amcaoğulları kendilerini kızın sahibi olarak gördüklerinden bu iş onlar için de bir lekedir. Bu nedenle onlarda bunu temizleme işini üstlenirler.

Bu örnekte, aile meclisi veya amcaoğulları kuzenlerini infaz etmişlerdir. İslam hukukuna göre bu suçtur ve amcaoğullarının yargılanması gerekir. Bu acımasız infaz, İslam hukukuna göre ağır bir suçtur.⁴⁰

Örnek 2: Şanlıurfa 3. ağır ceza mahkemesi bir davada (Dosya no: 2010/249), TCK'nın 82/1-'a-d-k' maddesi gereğince katili ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırmıştır. Bu davada, baba, sevgilisi ile kaçıp İmam nikahı ile evlenen kızını ve damadını, istenilen ücret/başlık parası verilmediği için diğer damadının yardımı ile takibe almıştır. Daha sonra, kızını öldürmüş, damadını ise öldürmeye teşebbüs etmiştir.

Bu davada, başlık parasının verilmemesi, kızın ölümüne damadın ise öldürülmeye teşebbüs edilmesine neden olmuştur. Damat kaçmamış olsaydı muhtemelen öldürülmüş olacaktı. İslam hukukçularından Hanefî, Şafi ve Maliki mezhebine göre başlık parası adlı bir para alınamaz. Ebussuud'a göre böyle bir para haram olarak değerlendirilir. Ona göre, kalın (başlık) adı altında verilen miktar, ya mehr-i muaccel veya rüşvettir,⁴¹ evlilik olmazsa mehri muaccel iade edilir, kalın ise evlilik olsa da olmasa da iade edilir. Zira bu bir rüşvettir.⁴²

³⁹ <http://www.hurhaber.com/19-yasindaki-hacire-gov-katledildi/haber-614880>, erişim tarihi: 7.4.2017

⁴⁰ Merğînâni (1986). *El-Hidâye*, İstanbul: Kahraman yayınları, c. 2, s. 99.

⁴¹ Salih b. Ahmet el-Kefevi (t.y.). *Fetâvâ Ali Efendi ma'aNukûlli'l-Kefevi*, İstanbul: Matba'a 'Amire, c. 1, s. 46-47; Çiğdem, *Mukayeseli medeni hukuk*, s. 46.

⁴² 30. Mesele: Zeyd kızı Hind'i, Amr'ın üç yüz akçe ağırlığın alamayınca, Amr'atezvic eylemese, Amrba'de't-tezvic üç yüzü Zeyd'den almağa kadir olur mu? El-cevâp: Olur, vermediği takdirce tezvic etmemek mukarrer olacak, ağırlık olmaz rüşvet olur. 31. Mesele: Zeyd, Amr'ın kızı Hind'enamzed olup, bir miktar akçe ve bazı esbâb kalın gönderse, Amr mukabelesinde dondan ve gömlekten ve sâir leva-

Şanlıurfa ya Hanefi veya Şafi mezhebine tabi olduğundan, böyle bir paranın talep edilmesi dinen uygun değildir. Bundan açıkça anlaşılmaktadır ki öldürme olayı dinle bağlantılı değildir, aksine acımasız yerel âdetin bir tezahürüdür. Bu öldürme, İslam hukuku açısından ayrıca suçtur.

Talep edilen bu para dinen uygun olsa dahi, bu para verilmediği için işlenecek cinayet İslam hukukuna göre suç olacaktır. Zira, alacağın mahkeme aracılığıyla talebi mümkündür. Ancak bu talep hiçbir zaman cinayete konu olamaz.

Örnek 3: Bir bayan istemediği birisiyle dini nikahla evlendirilir. Kadın kısa bir süre sonra evi terk ederek sevdiği kişiyle kaçar. Görevlendirilen iki yakın akrabası tarafından öldürülür.⁴³

İstemediği birisi ile zorla evlendirmek dinen uygun bir evlendirme şekli değildir. Hz. Peygamber evliliğe zorlanan kızların nikahlarını iptal etmiştir.⁴⁴ Hanefiler bu uygulamalardan yola çıkarak ergen bir kızın zorla evlendirilemeyeceği kanaatine ulaşmışlardır. Şafiler ise evlendirme yetkisini kızın velisine verdiklerinden bu veli tarafından zorla evlendirilebileceğini kabul etmişlerdir.⁴⁵ Zorla evlendirme zaman zaman yukarıda yer alan olayların yaşanmasına neden olabilmektedir. Her ne olursa ol-

zımdan ana muâdil bazı esbâb gönderse, ba‘de zamanın ayrıldıktan, Zeyd kalın deyupeyverdiğiakçeyi ve esbâbı almağa kadir olur mu? El-cevâp: Kalın mehr-i muacceldir. Hediye değildir ki mukabelesinde ivâz-ı muâdil gönderile, vermek lâzımdır. 32. Mesele: Hindhîn-i tezevvücdedeZeyd’e ergenlik bir bağ verip, Zeyd dâhi 'ivaz bir kaftan vermiş olsa, bir yıldan sonra mufârakâtettikteHindZeyd'den ol bağı almağa kadire olur mu? El-cevâp: Olur, rüşvettir, ivazın Zeyd'e verir. 33. Mesele: Zeyd, kızkardeşiHind'imüteveffânın kızı Zeyneb'i, Amr'a zevceliğe verdikte, ergenlik onbin akçe verse, Zeyneb fevt oldukta, Zeyd akçeyi Amr'dan almağa kadir olur mu?

El-cevâp: Zeyd vermiş olucak ergenlik olmaz, rüşvet ise alır, hibe ise almaz. 34. Mesele: Hind, zevci Zeyd'e ergenlik verdiği, Hind'in fevtinden sonra sâir verese Zeyd'den almağa kadir olur mu?

El-cevâp: Olurlar, rüşvettir. Düzdağ, *Ebussuud*, s. 37.

⁴³ Yargıtay 1. Ceza Dairesinin E. 2005/1329 ve K: 2006/587 sayılı kararı. İskender, 'Töre saikiyle öldürme,' s. 31-32, 38-39.

⁴⁴ İbnMâce, *Nikâh*, 12.

⁴⁵ Çığdem, *Mukayeseli medeni hukuk*, s. 53.

sun, kız zina etmiş dahi olsa, onun fertler tarafından öldürülmesi caiz olmaz.

Örnek 4: Yargıtay 1.Ceza Dairesinin 08.06.2009 tarih ve 2008/248 E, 2009/3287 K sayılı kararı: ‘Sanığın, olay günü annesi ... ile maktulü parkta birlikte gördüğü, öpüştüklerini düşünerek annesine tokat vurduğu, maktülü de konuşma bahanesiyle arabasına bindirip ıssız bir yere götürerek bıçaklamak suretiyle öldürdüğü olayda; sanığın annesinin, kendi yaşam ve davranışlarından dolayı oğluna karşı bir sorumluluğunun olmayıp sadece Türk Medeni Kanununun 185/2.maddesine göre, eşine karşı sadakat yükümlülüğünün bulunduğu, dolayısıyla maktulün, sanığın annesiyle rızası dâhilinde arkadaşlık etmesinin, sanığa yönelik haksız bir eylem oluşturmadığı, sanığın eylemi, maktulün..., annesi ...ile görüşüp arkadaşlık etmesi nedeniyle, ailenin namus ve şerefini eksilttiği düşünce- siyle ve töre/namus saikiyle gerçekleştirdiği anlaşılmalı, 5237 sayılı TCK’nın 82/1-k, maddesi gereğince cezalandırılmaları gerekirken, suç vasfında yanılıya düşülerek kasten adam öldürme suçundan aynı yasa- nın 81. maddesi ile hüküm kurulması... bozmayı gerektirmiştir’.⁴⁶

Bu örnekte, oğul, annesi ile birlikte olan kişiyi öldürmüştür. Mah- kemenin yerinde bir tespitle, annesinin eşine karşı bir sadakat yükümlü- lüğü olsa da oğluna karşı bir sadakat yükümlülüğü yoktur. Annenin öpüşmüş olması, İslam hukukuna göre öldürmeyi gerektiren bir ceza de- ğildir. Zina iddiasında bulunmuş olsaydı ya maktulün bunu itiraf etmesi ya da katilin bunu 4 şahitle ispat etmesi gerekirdi. Bunlar olmadığı tak- dirde kendisi iftira suçu işlemiş olacağından hadd-i kazfcezası ile yüz yüze kalacaktır. Zina etmiş olsa dahi şüpheliyi öldürerek yargısız infaz etme yetkisi bulunmamaktadır.

*Örnek 5:*Yargıtay 1.Ceza Dairesinin 30.01.2009 tarih ve 2008/10901 E, 2009/293 K sayılı kararı: “Oluşa ve dosya içeriğine göre; mağdure-katılan Y.’nin sanığın kız kardeşi, maktule G’nin ise Y.’nin kızı olduğu, maktülenin kocasını aldattığı yönünde dedikodular çıkması üze- rine maktülenin ailenin namus ve şerefini eksilten davranışlarda bulun-

⁴⁶ Recep Doğan (2016).“Yargıtay kararlarında töre saikiyle öldürme suçu”.*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 126.s. 130(dipnot 13).

makla suçlandığı, maktule hakkında dedikoduların çıktığı tarihte sanığın onu öldürmeye karar verdiği, aradan yaklaşık bir yıl geçmesine karşın bu kararında ısrar ederek caymadığı, saat 06.00 sıraları sanığın, maktülenin kaldığı odaya girerek ailenin namusunu kurtarmak (töre) saikiyle hamile olduğunu ve doğumuna az bir süre kaldığını bildiği, uyumakta olan maktüleye bıçakla dördü ayrı ayrı öldürücü olmak üzere dokuz ayrı yerinden vurarak tasarlayarak öldürdüğü; sanık hakkında maktule G'yi tasarlayarak öldürme suçundan kurulan hüküm yönünden; sanığın maktule G'ye yönelik eyleminin; gebe olduğu bilinen bir kadını, kendini savunamayacak durumda olan bir kişiyi, tasarlayarak ve töre saikiyle öldürme suçlarını oluşturduğu halde yazılı şekilde hüküm tayini bozmayı gerektirmiştir.”⁴⁷

Bu örnekte hamile bir kadın öldürülmüştür. Burada katil, hem yargılama yapmış, hem cezasının infazı mümkün olmayan kadını infaz etmiş, bir de masum cenini öldürmüştür. Bunun İslam ile bir ilişkisinin olmadığı açık ve nettir.

4-TÜRK CEZA HUKUKUNUN TÖRE VE NAMUS CİNAYETLERİNE YAKLAŞIMI

Töre saikiyle öldürme suçu ilk defa 2005 yılında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda (TCK) düzenlenmiştir. *Töre cinayetlerinin TCK'daki yerine baktığımızda, TCK'nın 81. maddesi basit kasten adam öldürme suçunu düzenlerken, 82. maddesi töre saikidahlı nitelikli halleri düzenlemektedir. Kasten öldürme suçunun tasarlanarak işlenmesi (soğukkanlılıkla, planlayarak)⁴⁸ ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası gerektirmektedir. Aynı şekilde, bu suçun canavarca hisle veya eziyet çektirilerek işlenmesi, üst soy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı işlenmesi, çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı yapılması, gebe olduğu bilinen kadına karşı*

⁴⁷ Köroğlu, 'Töre kavramı,' s. 135, dipnot 23.

⁴⁸ Bkz. Hasan Ali Güllü (2014). *İslam hukukunda ve Türk ceza kanununda bedene yönelik suçlar ve cezaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

*işlenmesi, töre saikiyle işlenmesi, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası gerektirir.*⁴⁹

Töre saikiyle işlenen cinayetlerde korunan hukuksal yarar insanın bedensel bütünlüğü ve yaşama hakkıdır. Bu suçun faili erkek veya kadın olabilir. Yasada suçun mağduru ile alakalı özel bir düzenleme yapılmadığından erkek veya kadın bu suçun mağduru olabilir. Pratikte, genelde kadın bu suçun mağduru olmaktadır.⁵⁰ Suçun yasal (tipiklik) unsuru ise kanunda açık ve net olarak yer almamıştır. Törenin tanımlanmamış olması hem doktrinde hem de yargı kararlarında karmaşıklığa yol açmıştır. Bu kavramın namus cinayetlerini kapsayıp kapsamadığı da açık ve net değildir. Bazılarına göre, töre kavramı çok geniş olup namus cinayetlerini kapsamaktadır. Yargıtay Birinci Ceza Dairesi de namus cinayetlerini töre saikiyle öldürme olarak kabul etmektedir. Ancak her namus cinayeti de töre saiki kapsamında değerlendirilmemektedir.⁵¹ Yargıtay, ilk dönem kararlarında töre saikli suçlarda aile meclisi kararı aramış; bireysel kararla işlenen suçları ise namus cinayetleri⁵² olarak değerlendirmiş, töre maddesi içerisine almamıştır.⁵³

⁴⁹ **TCK Madde 82-** (1) Kasten öldürme suçunun;

- a) Tasarlayarak,
- b) Canavarca hisle veya eziyet çektirerek,
- c) Yangın, su baskını, tahrip, batırma veya bombalama ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silah kullanmak suretiyle,
- d) Üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı,
- e) Çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı,
- f) Gebe olduğu bilinen kadına karşı,
- g) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle,
- h) Bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak ya da yakalanmamak amacıyla,
- i) Bir suçu işleyememekten dolayı duyduğu infialle,
- j) Kan gütmeye saikiyle,
- k) Töre saikiyle, işlenmesi halinde, kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

⁵⁰ İskender, 'Töre saikiyle öldürme,' s. 19-20.

⁵¹ Örneğin, Yargıtay erkeklere cep telefonuyla mesaj çekmesi nedeniyle bir kadının erkek arkadaşı tarafından öldürülmesi eylemlerini töre saikiyle öldürme suçu olarak kabul etmemiştir. İskender, 'Töre saikiyle öldürme,' s. 32-33.

⁵² Köroğlu, 1 Haziran 2005 tarihinden 2010 yılının ortalarına kadar geçen süre içinde Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarda tutarlılık olmadığını, her olayda farklı uygu-

Suçun maddi unsurunu öldürme eylemi oluşturmaktadır. Bu eylem icrai davranışla işlenebildiği gibi ihmali davranışla da işlenebilmektedir. Suçun neticesi dış dünyada öldürme eyleminin meydana getirdiği değişikliktir. Neticeyi doğurmaya elverişli her koşul yani koşulların eşitliği kuramı nedensellik bağına oluşturur. Ortaya çıkan sonuç faile bağlanabiliyorsa, nedensellik ilişkisi kurulabilecektir. Suçun manevi unsuru genel kasttır. Genel kast, ‘suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir.’⁵⁴ Kişi yaptığı eylemi bilmeli ve sonucunu istemelidir. Yasa, töre suçlarında genel kastı yeterli görmemiş, saiki de dikkate almıştır. Saik, ‘kasttan önce gelen, kastı hazırlayan bir duygu, düşüncedir. Suçun işlenmesine neden olan gerekçedir.’⁵⁵ Bu tür cinayetlerde aile meclisi kararının suçun unsuru açısından gerekli olup olmadığı tartışmalıdır. Bazıları aile meclisi kararını esas kabul ederken, bazıları ise, böyle bir kararın suçun unsuru için gerekli olmadığını ifade ederler.⁵⁶

Suçun özel görünüş biçimi içerisinde yer alan teşebbüse bu suç olanaklıdır. Yani, öldürmeye kastettiği kişiye yönelik elverişli hareketlere

lama yaptığını belirtir. Yargıtay kararları incelendiğinde, Köroğlu’nun bu kanaatinin doğru olduğu görülmektedir. Köroğlu, ‘Töre kavramı,’ s. 138.

⁵³ İskender, Yargıtay’ın bu yaklaşımını şöyle eleştirmektedir: ‘Öncelikle belirtelim ki, töre/namusunu kurtarmak saikiyle öldürme suçu, adı üstünde bir saik suçudur. Başka bir anlatımla, *çok faili bir suç* değildir. Dolayısıyla, bir saik suçu olan kan gütme saikiyle öldürme suçunda olduğu gibi, tek sanık tarafından anlık bir karar sonucu işlenebileceği gibi, aile bireylerinden birden çok kişinin (azmettirenlerin) aldıkları öldürme kararının infazıyla görevlendirdikleri kişi ya da kişiler tarafından tasarlanarak işlenebilmesi de olanaklıdır. Gerçekte, *aile meclisi* kararı denilen olgunun, öldürülenin yakın akrabalarının, kimi zaman da aşiretinin ileri gelenlerinin suça değişik şekillerde katılmalarına ilişkin yaptıkları toplantı sonucu aldıkları öldürme kararından başka bir şey değildir. Bu durum, gerçekleştirilen öldürme eyleminin namus cinayeti olduğuna ilişkin hukuksal nitelendirmeyi kolaylaştırırsa da, suçun unsuru olduğu söylenemez.’ İskender, ‘Töre saikiyle öldürme,’ s. 25-27.

⁵⁴ TCK, madde 21; İskender, ‘Töre saikiyle öldürme,’ s. 27-28.

⁵⁵ İskender, ‘Töre saikiyle öldürme,’ s. 29-30.

⁵⁶ Avcı, ‘Karar incelemesi,’ s. 178. Ayrıca bkz. Mustafa Avcı (2005). ‘Töre cinayetleri açısından sosyal-hukuki düzenlemelerin evrimi’ *Ekev Akademi Dergisi*, S. 22.ss. 1-26; Cengiz Otacı (2009). ‘Yeni yargı kararları ışığında töre saikiyle öldürme suçu’ *Güncel Hukuk Dergisi*, Haziran, ss. 34-36; Mahir Topaloğlu (2009). ‘Töre saiki ile insan öldürme suçu’ *İstanbul Barosu Dergisi*, S. 83/1. s. 137; Hakan Hakeri (2007). *Kasten Öldürme Suçları*, Ankara: Seçkin Yayınları; Zeki Hafizoğulları, & Muharrem Özen (2010). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara.

başlayıp da elinde olmayan nedenlerle suçü tamamlayamadığı durumda kişi teşebbüsten sorumlu olacaktır.⁵⁷ Bu suçta iştirak, azmettirmek, yardım etmek de olanaklıdır.⁵⁸ İskender, cezalandırma yeteneği olmayan küçükleri⁵⁹ suçta kullananların TCK'nın 38/2. maddesine göre değil,⁶⁰ 37/2. Maddesine⁶¹ uyarınca cezalandırılmasını önermektedir.⁶²

Özetlemek gerekirse, töre saikiyle öldürmeden bahsedebilmek için şu unsurlar aranmaktadır:

‘1-Fail mağdurun töreye aykırı davrandığı düşüncesinde ve inancında olmalıdır.

2- Fail suçu töre saikiyle ve görev bilinciyle işlemelidir.

3-Mağdurun eylemi hukuka, geleneksel davranış kalıplarına uygun olmasa bile fail açısından bir haksızlık teşkil etmemelidir.

4-Mağdurun geniş anlamda failin ailesi, aşireti veya mensubu olduğu gruplailişkinin bulunması gerekmektedir.’⁶³

Yeni TCK'nın 29. Maddesinde yer alan tahrik indirimine ‘haksız fiil’ ifadesi eklenmiştir.⁶⁴ Madde gerekçesinde bu eklemenin töre saikiyle işlenmiş suçlarda indirim yapılmaması olarak açıklanmıştır.⁶⁵

⁵⁷ TCK, madde 35; İskender, ‘Töre saikiyle öldürme,’ s. 40.

⁵⁸ İskender, ‘Töre saikiyle öldürme,’ s. 41.

⁵⁹ *Türk Ceza Kanuna göre daha az ceza aldıkları için 18 yaşından küçük çocuklara infaz görevi verilmektedir. Bağlı ise bunun doğru olmadığını ifade etmektedir. Mahmut Tezcan (1999). “Ülkemizde aile içi töre ya da namus cinayetleri”. Töre Cinayetleri Panel Bildirileri, Ankara, ss. 21-27.*

⁶⁰ **TCK Madde 38-** (2) Üstsoy ve altsoy ilişkisinden doğan nüfuz kullanılmak suretiyle suçta azmettirme halinde, azmettirenin cezası üçte birden yarısına kadar artırılır. Çocukların suçta azmettirilmesi halinde, bu fıkra hükmüne göre cezanın artırılabilmesi için üstsoy ve altsoy ilişkisinin varlığı aranmaz.

⁶¹ **TCK Madde 37-** (2) Suçun işlenmesinde bir başkasını araç olarak kullanan kişi de fail olarak sorumlu tutulur. Kusur yeteneği olmayanları suçun işlenmesinde araç olarak kullanan kişinin cezası, üçte birden yarısına kadar artırılır.

⁶² İskender, ‘Töre saikiyle öldürme,’ s. 44-45.

⁶³ Köroğlu, ‘Töre kavramı,’ s. 134 dipnot 21; Mustafa Avcı & Erdal Yerdelen (2015). “Karar incelemesi – Garantörsel ihmali suçta ihmali ve icrai davranış ayrımı”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 19/1. s. 178.

⁶⁴ İslam hukukçularına göre haksız tahrik, acı, elem, kedergibi durumların altında suç işlenmesidir. Had suçlarında haksız tahrik nedeniyle indirim yapılamayacağı ancak

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 11.05.2010 tarih ve E: 2010/1-56, K: 2010/111 sayılı kararında, töre saiki kavramının bazı şartlarda namus saikini de kapsayan bir üst kavram olduğu vurgulanmış; töre saiki kavramının aile meclisi kararı gerektirmediğine yer verilmiş ve haksız tahrik hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilmiştir.⁶⁶Yargıtay Ceza Genel Kurulu 14.6.2011 tarih ve 1-138/130 sayılı kararında töre ile namus saikinin aynı kabul edilmesini kıyasa yol açacak şekilde geniş yorumlanması olarak değerlendirmiş ve TCK m. 2/3 uyarınca buna imkan olmadığını belirtmiştir. Avcı'ya göre bu karar doğrudur, zira namus ile töre kavramları farklıdır.⁶⁷

Bu karardan sonra konuyu yeniden gerekçelendiren Yargıtay 1. Ceza Dairesinin 12.12. 2012 tarih 2012/3659 E, 2012/9331 K sayılı kararı ise şöyledir:

“Türk Ceza Kanunu'nun 82. maddesinin 1. fıkrasının (k) bendinin konusunu oluşturan törenin, belli bir davranışı gerçekleştiren veya belli bir yaşam biçimini tercih edenlerin öldürülmesini gerektiren, kötü bir töreyi ifade ettiği,dolayısıyla töre saikiyle öldürmeden bahsedilebilmesi

tazir suçlarında indirim yapılabileceği ifade edilmektedir. Had suçlarında haksız tahrik tespit edilmişse, şüphe nedeniyle cezanın düşürülmesi daha doğru olacaktır. Örneğin, borcunu alamayan bir şahıs, borçlusuna kızarak ve öfke ile borçlunun malını çalarsa, kendisine hırsızlık cezası verilmeyecektir. İbn Abidin (1984).*HâşiyetüReddi'l-muhtâr*, İstanbul: Kahraman Yayınları, c. 4, s. 94-95; Hadi Sağlam & Mehmet Çolak&Sema Gökbayır (2012).“İslâm ceza hukukunda haksız tahrikin ceza indirimine etkisinin değerlendirilmesi”.*Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 5/1. ss. 164, 184, 189. Öfke ve aşırı kızgınlık halinde (*iğlâk, medhûş*) sorumluluğun kalktığı ve talakın da geçersiz olduğu ile ilgili bkz. İbn Abidin, *Hâşiyetü*, 3, s. 244; SabriErturhan (2002). “İslâm Hukuku Açısından Öfkeli Şahsın Talakı”.*Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 6/2. ss. 202-222.

⁶⁵ Yeni TCK'nın 29. maddesine göre ‘*haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında suç işleyen kimseye*’ belirli ceza indirimlerinde bulunulur. Gerekçedeki ifadeyle, ‘*maddedeki haksız fiil terimi, bir davranışın hukuk düzennince tasvip edilmediği anlamına gelmektedir. Ancak böyle bir haksız fiili yapan kişiye yönelik fiilin varlığı durumunda maddenin uygulanması sözkonusu olabilecektir*’. Ece Göztepe (2005). “Namus cinayetlerinin hukuki boyutu: Yeni Türk ceza kanununun bir değerlendirmesi”.*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.59, s. 44.

⁶⁶ Doğan, ‘Yargıtay kararlarında töre,’ s. 151-152.

⁶⁷ Avcı, ‘Karar incelemesi,’ s. 179. Ayrıca bkz. Göztepe, ‘Namus cinayetlerinin hukuki boyutu,’ s. 29-48.

için, öncelikle mağdurun toplumda genel olarak benimsenmiş olan bir davranış veya yaşam biçimine aykırı davranmış olmasının, ikinci olarak bu aykırı davranışın ölümlü cezalandırılması gerektiğinin o toplumda yaşayanlar tarafından beklenen bir tepki olduğunun kabul edilebilmesinin, üçüncü olarak ise öldürme fiilinin fail tarafından toplumun öldürme beklentisinin yönlendirmesiyle sırf aykırı davranışın cezalandırılması görevi üstlenilerek işlenmesinin şart olduğu, burada toplumdan kastedilenin tüm ülke olabileceği gibi köy, mahalle, geniş aile gibi küçük bir topluluk da olabileceği, töre saikiyle öldürme suçunun oluşması açısından bunlar arasında fark bulunmadığı, töre kavramıyla sık sık karıştırılan namus kavramının ise bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet, doğruluk, dürüstlük olarak tanımlandığı, bu anlamda, töre ile namusun benzer ancak farklı kavramlar oldukları, törenin belli koşullarda namusu da içine alan üst bir kavram olarak ortaya çıkabileceği durumlar var ise de, diğer koşulların bulunmadığı hallerde, sırf kişilerin sübjektif namus anlayışından, kıskançlıktan, cinsel arzu ve isteklere karşılık alamamaktan, kınamaktan, hoşlanmamaktan, tasvip etmemekten, söz geçirememekten kaynaklanan öldürme fiillerinin töre saikiyle öldürme olarak nitelendirilemeyeceği, aynı şekilde, toplumun tasvip etmediği veya kınadığı davranışları işleyenlerin ya da yaşam biçimini tercih edenlerin öldürülmesi biçiminde gerçekleştirilen her fiilin de toplumdaki öldürme beklentisi açıkça ortaya konulmadan, sırf bu nedenle töre saikiyle öldürme olarak değerlendirilemeyeceği, buna göre, töre cinayeti ile namus cinayetinin aynı kavramlar olduğunun söylenemeyeceği, zira suçta ve cezada kanunilik prensibi ile ceza hukukundaki kıyas yasasının, töre saikiyle öldürme suçunun uygulanma alanını bu şekilde genişletmeye izin vermeyeceği, somut olayda; sanık A.'nın, erkek kardeşi M.'nin eşi olan maktüleyi kendisinin dayattığı yaşam biçimine uymadığı için toplumda bu şekilde davrananların öldürülmesi gerektiği yönünde her hangi bir beklenti bulunmadığı halde, sırf kendi sübjektif değerlendirmelerine dayalı olarak öldürmesinin, töre saikiyle öldürme biçiminde nitelendirilmesinin mümkün olmayacağı, bu cihetle, sanık hakkında tahriksiz kasten öldürme yerine, suç vafında yanılığa düşülerek yazılı şekilde töre saikiyle öldürme suçundan hüküm kurulması, bozmayı gerektirmiştir.”

Bu kararda töre cinayetleri ile namus cinayetleri kavramları ayrıştırılmıştır. Yargıtay'a göre, töre cinayetlerinde, toplumca benimsenmiş davranış biçimine aykırı davrananların öldürülmesinin toplumca beklenebilmesini ve failin bu beklentiyi karşılamak üzere öldürmeyi gerçekleştirmiş olması gerekir. Aile meclisi kararı olmasa da bu tür davranış Yargıtay'a göre töre saiki kapsamında değerlendirilir. Namus cinayetlerini bireysel karar olarak görmesi ve tahrik indirimine tabi tutması ise bazı yazarlara göre Yargıtay'ın bir yanlılığıdır. Neyin töre kabul edilip neyin edilmeyeceği, toplumda öldürme beklentisinin neye göre tespit edileceği belli değildir.⁶⁸ Yasa koyucunun bu tür karmaşıklığı gidermek üzere, yeni bir düzenleme yapması yerinde olacaktır.

5-SONUÇ

Töre veya namus kavramlarının dini ilgilendiren yönü bulunsa da bu iki sebebe dayanan cinayetlerin dinle ve İslam hukuku ile bir ilişkisi yoktur. 'Haksız yere bir kişiyi öldürmeyi tüm insanlığı öldürme'⁶⁹ gibi değerlendiren İslam'ın yargısız infaza kapı aralaması düşünülemez. Cehaletten ve bazı yerel katı adetlerden kaynaklanan vahşi cinayetlerin dinle ilgilendirilmesi en ufak tabirle dini bilgisizliktir. Bazı sözde din adamlarının bu tür cinayetleri kapalı kapılar ardında onayladıkları ifade edilse dahi, bu durum bu vahşetin dinle ilişkilendirilmesi için bir zemin oluşturmaz. Buna kapı aralayanların din bilgisinin olmadığı bu çalışmada açıkça ortaya konulmuştur. Zira İslam hukuku konusunda yeterli eğitim almış bir uzman, yargılama ve infaz yetkisinin devlete ait olduğunu bilir ve bu vahşete göz yumamaz. Töre ve namus cinayeti işleyenler İslam hukukuna göre suçludurlar. Hem de günah işlemektedirler. Zira yargılama yapılmadan kişilerin suçsuz olup olmadığı tespit edilemez. İslam hukukunda kişilerin aksi ispat edilinceye kadar suçsuz olduğu kabul edilir. Mecelle'nin ifadesiyle 'beraatı zimmet asıldır.'⁷⁰ Suçsuz bir cana kıyan

⁶⁸ Köroğlu, 'Töre kavramı,' s. 156-162.

⁶⁹ Kur'an, Maide, 5/32.

⁷⁰ Mecelle, madde 8.

ise, büyük günah işlemiş olur.⁷¹ Suçlu olmuş olsa dahi bu tespit bağımsız mahkemelerce yapılmadan cinayet işlense yine kişi günah işlemiş olur. Zira kendisine öldürme yetkisi verilmemiştir.

Yeni Türk ceza kanunu ile töre saikiyle adam öldürme nitelikli bir suç olarak kabul edilmiştir. Ancak töre saiki kavramının namus cinayetlerini karşılayıp karşılamadığı, aile meclisi kararının gerekli olup olmadığı, failin tahrik indiriminden yararlandırılıp yararlandırılmayacağı gibi konularda açık ve net bir düzenleme bulunmadığından bu konunun yasa koyucu tarafından yeniden düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Bölgede eğitim oranının giderek yükselmesine rağmen hala bu tür cinayetlerin işlenmesi, özellikle kırsal kesimlerde akraba evliliklerinin kast sistemini andırır şeklide zorunlu tutulması, konunun ciddi boyutta ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Zorunlu evliliğe tabi tutulanların aile içi mutluluk oranının araştırılması, aile içi şiddetin boyutlarının tespit edilmesi, intihar teşebbüslerinin araştırılması da önemlidir. Molla tabir edilen kişilerin din bilgilerinin güncellenmesi, Diyanet işleri başkanlığı tarafından konu ile ilgili özel çalışmalar yapılmasının sorunun çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AVCI, Mustafa (2005). “Töre cinayetleri açısından sosyal-hukuki düzenlemelerin evrimi”.*Ekev Akademi Dergisi*, S. 22.ss. 1-26;

AVCI, Mustafa &Yerdelen, Erdal (2015). “Karar incelemesi – Garantörsel ihmali suçta ihmali ve icrai davranış ayrımı”.*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 19/1.ss. 163-190.

AYTAÇ, Şule, “Töre cinayetleri üzerine bir röportaj”.<http://www.nlp.gen.tr/yayinlar/torecinayetleri.htm>, erişim tarihi: 30.3.2017.

⁷¹ Şüphesiz Yüce Allah, bu gününüz, bu ayınız ve bu beldeniz haram olduğu gibi kanlarınızı,mallarınızı ve namuslarınızı birbirinize haram kılmıştır. Buhâri, *Hudûd*, 9.

BAĞLI, Mazhar (2008).*Töre ve/veya Namus Adına Cinayet İşleyen Suçlu ve Zanlıların Sahip Oldukları Toplumsal Değer Yapıları, Aile İlişkileri ve Kişisel Özellikleri İle Bunların Sosyo-Ekonomik Analizine İlişkin Bir Analiz*, Diyarbakır.

BUHARİ, İsmail (2006).*Sahih*, Beyrut: Mektebetü'r-rüşd.

BİLGE, Necip (1994).*Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavram ve Kurumları*, Ankara: Turhan Kitabevi.

CEZERİ, Abdurrahman (1986). *Kitâbulfikh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, İstanbul: Çağrı yayınları.

CAN, Cahit (2002).*Hukuk Sosyolojisinin Antropolojik Temelleri ve Genel Gelişim Çizgisi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÇİĞDEM, Recep (2012).*Mukayeseli medeni hukuk: İslam-Türk Mer'i, Kişi, Aile ve Miras Hukuku*, İstanbul: Rağbet Yayınları.

DOĞAN, Recep (2016). “Yargıtay kararlarında töre saikiyle öldürme suçu”.*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 126.ss.123-166.

DÖNMEZER, Sulhi& Erman, Sahir, vd. (2016).*Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Umumi Kısım*, İstanbul: Der Yayınları.

DÜŞGÜN, Şule, Feyza (2006).“İslam hukuku açısından töre cinayetleri”.*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 7.ss.149-175.

DÜZDAĞ, M. Ertuğrul (1983).*ŞeyhulislamEbussuud efendifetvâları ışığında 16. Asır Türk hayatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

EBUDâvûd, (t.y.).*Sünen*, tahkik Muhammed MuhyiddinAbdulhamid, Beyrut: Mektebetü'l-asriyye.

EBU'L-FAZL Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbnManzûr, (t.y).*Lisânü'l-arab*, Suudi Arabistan:Vizâretü's-şüûni'l-İslâmiyye.

EFE, Ahmet (2011). “İslam hukukunda ceza infaz yetkisi açısından töre cinayetleri”.*Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 13/24.ss. 105-119.

ERTURHAN, Sabri (2002). “İslâm Hukuku Açısından Öfkeli Şahsın Talakı”.*Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 6/2. 202-222.

ESEN, Hüseyin (2006).*İslam’da suç ve ceza: İslam hukukunda cezai sorumluluk*, İstanbul: Yeni akademi yayınları.

FARAC, Mehmet (2004).*Töre Kısacasında Kadın*, İstanbul: Gunizi Yayıncılık.

GAZALİ, Ebu Hamid Muhammed (1972).*İktisad fi ‘itikad*, tahkik Muhammed Mustafa Ebu’-l-Ala, Mısır:Mektebetü’l-cüdi.

GÖZTEPE, Ece (2005).“Namus cinayetlerinin hukuki boyutu: Yeni Türk ceza kanununun bir değerlendirmesi”.*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.59. ss. 29-48.

GÜLLÜ, Ali, Hasan (2014).*İslam hukukunda ve Türk ceza kanununda bedene yönelik suçlar ve cezaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÜLLÜOĞLU, Ferda (2003).“Türk hukuk sistemi açısından namus ve töre Cinayetleri”.*Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, Diyarbakır.

HAFIZOĞULLURI, Zeki & Özen Muharrem (2010).*Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara.

Hakeri, Hakan (2007).*Kasten Öldürme Suçları*, Ankara: Seçkin Yayınları.

HASKEFİ (1984).*Reddü’l-muhtâr*, İbnAbdidin’in, *Hâşiye ‘ala reddü’l-muhtâr* ile birlikte, İstanbul: Kahraman yayınları.

<http://www.hayrettinkaraman.net/makale/0055.htm>, erişim tarihi: 4.4.2017.

<http://www.hurhaber.com/19-yasindaki-hacire-gov-katledildi/haber-614880>, erişim tarihi: 7.4.2017

<http://www.memurlar.net/haber/31954/namus-icin-karimi-oldurecegim-caiz-midir-degil-midir.html>, erişim tarihi: 29.03.2017.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58e49805178d16.57038191, erişim tarihi: 5.4.2017.

İBN ABİDİN (1984).*HâşiyetüReddi'l-muhtâr*, İstanbul: Kahraman Yayınları.

İBN HACER al-Askalâni (t.y.).*Fethu'l-bâri*, tahkik Muhibbuddin el-hatip, Kahire:Dâru Reyyan.

İBNÜ'L-KAYYIM (2010). 'Maslahat, niyet, şart, ortam ve zamanın değişmesine göre fetvanın değişmesi', Çev. Pehlül Düzenli,*Makasid ve İctihad*, Edt. Ahmet Yaman, İstanbul: Rağbet Yayınları.

İBNKUDÂME, Muvaffakuddin (1984).*Muğni*, Beyrut:Dâru'l-fikr.

İBNMÂCE (2009), *Sünen*, Beyrut: Dârurisâleti'l-alemiyye.

İSKENDER, Zeki, Salih (2009). "Öğreti ve yargısal kararlar ışığında töre saikiyle öldürme suçunun (namus cinayetlerinin) değerlendirilmesi".*Yargıtay dergisi*, S. 127, ss. 5-60.

KANTARCI, Zeynep (2014). "En iyi yönetime giden yol: Aristoteles'in siyaset felsefesi".*Mavi Atlas Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2.ss. 20-39.

KAHRAMAN, Abdullah (2010).*Fıkıh Usulü: Giriş, Deliller, Hükmümler, Hüküm Çıkarma Yöntemleri*, İstanbul: Rağbet Yayınları.

KARAMAN, Hayreddin (1991).*Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul: Nesil Yayınları.

KÖROĞLU, Kaya (2014). "Kanun ve kültür: Töre kavramının hukuki ve sosyolojik bir analizi".*Türkiye adalet akademisi dergisi*, S. 16.ss. 405-440.

MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed (t.y.).*Ahkâmu's-Sultâniyye*, Beyrut, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.

MERĞİNÂNİ, (1989).*El-Hidâye*, İstanbul: Kahraman yayınları.

OTACI, Cengiz (2009). "Yeni yargı kararları ışığında töre saikiyle öldürme suçu".*Güncel Hukuk Dergisi*, Haziran.ss. 34-36;

ÖKTEN, Şevket (2009). “Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu bölgesinin toplumsal cinsiyet düzeni”.*Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research*, S. 2/8, ss. 302-312.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1999).*Türkçe Sözlük*, İstanbul: Doğan Kitap.

SAGLAM, Bahaeddin, “İslam, devlet ve töre cinayetleri ve din namına işlenen diğer cinayetler”.<https://dusuncekahvesi.wordpress.com/2009/09/08/islam-devlet-ve-tore-cinayetleri-ve-din-namina-islenen-diger-cinayetler/>, erişim tarihi: 31.3.2017.

SAGLAM, Hadi & Çolak, Mehmet & Gökbayır, Sema (2012). “İslâm ceza hukukunda haksız tahrikin ceza indirimine etkisinin değerlendirilmesi”.*Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 5/1. ss. 159-194.

SALİH B. AHMET el-Kefevi (t.y.).*Fetâvâ Ali Efendi ma‘a Nukûlli’l-Kefevi*, İstanbul: Matba‘a ‘Amire.

SEVGİLİ, M. Macit (2007).*İslam Hukuku Açısından Töre Cinayetleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ŞAHİN, Ergün (2014). “Ceza yargılamasının tarihçesi”.*Türkiye adalet akademisi dergisi*, S. 18, ss. 349-385.

ŞİRBİNİ, Muhammed el-Hâtibi (1958).*El-Muğni’l-Muhtâc ilâ Mâ’rifet-i Me‘âni’l-elfâz el-Minhâc*, Mısır: Matba‘a Mustafa Halebi.

TOPALOĞLU, Mahir (2009). “Töre saiki ile insan öldürme suçu”.*İstanbul Barosu Dergisi*, S. 83/1. ss. 135-141.

Tezcan, Mahmut (1999). “Ülkemizde aile içi töre ya da namus cinayetleri”.*Töre Cinayetleri Panel Bildirileri*, Ankara.

YAMAN, Ahmet (2010). “İslam hukuk ilmi açısından makâsîd içtihadının ya da gâi/teleolojik yorum yönteminin ilkeleri üzerine”.*Makâsîd ve İctihad*, Edt. Ahmet Yaman, İstanbul: Rağbet Yayınları.

YILDIRIM, Enbiya, “Mulâane ayetlerinin nüzûl sebebi” <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/308.pdf>, erişim tarihi: 7.4.2017.